

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2026-3-154-162> <https://orcid.org/0000-0003-3677-1248>**ПОЛІЩУК Наталія**

Ph.D, доцентка, завідувачка катедри фізичної культури, спорту та методики викладання,
Бердянський державний педагогічний університет, Запоріжжя

 polami@ukr.net

УДК 378.147:355.233.2(045)

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ» В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Проаналізовано нормативну трансформацію підготовки здобувачів вищої освіти до національного спротиву у 2021–2026 роках та сучасні педагогічні дослідження, дотичні до загальновійськової, безпекової, військово-патріотичної і резильєнтної підготовки студентської молоді.

Встановлено, що запровадження з 1 жовтня 2026 року підготовки здобувачів фахової передвищої та вищої освіти до національного спротиву переводить відповідний зміст із площини окремих заходів і базової загальновійськової підготовки у системно організований компонент освітнього процесу.

Визначено, що Типова програма навчальної дисципліни «Основи національного спротиву» орієнтує заклади освіти на формування загальної компетентності «здатність до національного спротиву» і поєднує національно-патріотичну, правову, психологічну, домедичну, тактичну, інженерну, цифрову, топографічну та професійно орієнтовану підготовку.

Виокремлено педагогічні засади ефективного впровадження дисципліни: компетентнісно-результативну спрямованість, практико-орієнтованість, безпекоцентризм, міждисциплінарну інтеграцію, сценарно-симуляційне навчання, наступність теорії і практики, інклюзивність та варіативність, міжінституційну взаємодію, системне формувальне оцінювання і педагогічну рефлексію.

Обґрунтовано п'ять взаємопов'язаних компонентів педагогічної моделі впровадження дисципліни: нормативно-цільовий, змістово-компетентнісний, організаційно-методичний, практико-безпековий та оцінювально-результативний. Запропоновано чотири етапи реалізації дисципліни на інституційному рівні: проектувально-аудитний, організаційно-ресурсний, освітньо-практичний та оцінювально-коригувальний.

Узагальнено критерії якості впровадження, що охоплюють відповідність нормативній базі, забезпеченість безпечного освітнього середовища, практичну валідність завдань, сформованість визначених результатів навчання, інклюзивність, кадрову спроможність і сталість партнерської взаємодії.

Підсумовано, що педагогічна ефективність дисципліни визначається не обсягом переданих знань, а здатністю здобувача безпечно, відповідально та обґрунтовано діяти в умовах загроз, кризових станів і невизначеності.

Ключові слова: здатність до національного спротиву; безпекова компетентність; громадянська стійкість; практико-орієнтоване навчання; військово-патріотичне виховання; заклад вищої освіти; педагогічні умови; результати навчання.

Постановка проблеми. Повномасштабна російська агресія проти України актуалізувала потребу у системній підготовці громадян до дій в умовах воєнних загроз, кризових ситуацій і тривалого безпекового навантаження. Для системи вищої освіти ця потреба означає не механічне перенесення військової підготовки в університетське середовище, а формування педагогічно виваженого, правово коректного й безпечного освітнього компонента, у якому знання, практичні вміння, ціннісні орієнтації, психологічна стійкість і здатність до відповідального рішення утворюють цілісний результат. Стратегія воєнної безпеки України закріпила підхід всеохоплюючої оборони та визначила захист держави справою всього українського народу (Стратегія воєнної безпеки, 2021). Концепція забезпечення національної системи стійкості, своєю чергою, акцентує здатність держави й суспільства ідентифікувати загрози, зменшувати вразливості, реагувати на кризові ситуації та відновлюватися після них (Концепція нацстійкості, 2021). У педагогічному вимірі ці положення створюють підґрунтя для переосмислення ролі вищої освіти як середовища формування не лише професійної, а й громадянської та безпекової суб'єктності молоді.

Закон України «Про основи національного спротиву» визначає національний спротив як комплекс заходів, що організуються та здійснюються шляхом максимально широкого залучення громадян до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету й територіальної цілісності держави (Про основи нацспротиву, 2021). У 2026 році законодавча модель підготовки громадян зазнала істотного оновлення. Законом України № 4826-IX запроваджено окремі положення щодо підготовки здобувачів освіти до національного спротиву та визначено, що для здобувачів фахової передвищої і вищої освіти денної або дуальної форми така підготовка розпочинається з 1 жовтня 2026 року (Про зміни до питань нацспротиву, 2026). Отже, перед закладами вищої освіти постає завдання перейти від фрагментарного включення безпекової проблематики до цілісного проекту-

вання дисципліни з чітко визначеними результатами навчання, дидактичною логікою, ресурсним забезпеченням, системою безпеки та оцінювання.

Безпосереднім нормативно-методичним орієнтиром стала Типова програма навчальної дисципліни «Основи національного спротиву», затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 30 червня 2026 року № 1002 та уточнена наказом від 14 липня 2026 року № 1163. Програма визначає метою набуття здобувачами загальної компетентності «здатність до національного спротиву» через формування національно-патріотичної свідомості, громадянської та психологічної стійкості й опанування теоретичних знань і практичних навичок. Загальний обсяг дисципліни становить 5 кредитів ЄКТС (150 годин), з яких 46 годин припадає на теоретичну, 64 – на практичну підготовку, 40 – на самостійну роботу. У змісті поєднано правові засади національного спротиву, міжнародне гуманітарне право, психологічну підготовку, домедичну допомогу, військову топографію, зв'язок, цифрову безпеку, інженерну й мінну безпеку, тактичну й вогневу підготовку, виживання, сучасні військові технології та професійно орієнтовану безпекову компетентність (Програма «Основи нацспротиву», 2026; Зміни до програми «Основи нацспротиву», 2026). Така міждисциплінарність потребує педагогічної моделі, яка забезпечить не просте тематичне сусідство модулів, а їхню інтеграцію навколо спільної здатності діяти.

Складність упровадження посилюється тим, що дисципліна має одночасно відповідати вимогам академічної освіти, безпеки занять, прав людини, інклюзивності, вікової та психологічної доцільності, а частина її змісту передбачає діяльність у спеціалізованому середовищі. Типова програма передбачає проведення практичної підготовки на місцевості, використання тренажерів, симуляторів, інтерактивних тирів, рольових вправ і сценарних відпрацювань, а також визначає особливості участі здобувачів з інвалідністю, частковою втратою працездатності та осіб, віровчення яких забороняє використання зброї (Програма «Основи нацспротиву», 2026). Отже, педагогічна якість дисципліни безпосередньо залежить від здатності закладу освіти поєднати стандартизоване ядро програми з диференційованою організацією навчання та реальними можливостями безпечної практики.

Проблема дослідження полягає у суперечності між нормативно визначеною необхідністю масштабного запровадження дисципліни «Основи національного спротиву» у закладах вищої освіти та недостатньою

педагогічною концептуалізацією механізмів її інтеграції в освітній процес цивільних університетів. Наявні праці детально розглядають базову загальновійськову підготовку, окремі педагогічні умови бойового забезпечення, безпекову компетентність, військово-патріотичне виховання і практико-орієнтовані технології, однак потребує уточнення саме система педагогічних засад, що пов'язує цілі, зміст, організацію, безпеку, інклюзивність, практичну підготовку та оцінювання результатів нової дисципліни у єдину модель.

Мета статті. Обґрунтувати систему педагогічних засад упровадження навчальної дисципліни «Основи національного спротиву» у закладах вищої освіти України та визначити організаційно-методичний алгоритм її реалізації на основі чинної нормативної бази й сучасних педагогічних досліджень.

Огляд результатів, дотичних до теми статті. Науковий дискурс останніх років демонструє перехід від переважно виховного трактування готовності молоді до захисту держави до комплексного компетентнісного бачення, у якому ціннісно-мотиваційний, когнітивний, практичний, психологічний та соціально-комунікативний складники мають бути взаємопов'язаними. І. Бех, А. Канішевська та Р. Малиношевський (2023) визначають аксіологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний і компетентнісний підходи як методологічні опори сучасного військово-патріотичного виховання, наголошуючи на принципах національної спрямованості, неперервності, інтегрованості, конструктивного лідерства та готовності до захисту України. Значення цього підходу для університетської дисципліни полягає в тому, що військово-патріотичний компонент має формувати не декларативну лояльність, а осмислену відповідальність, здатність до дії і рефлексивне розуміння демократичних цінностей, які захищає держава.

І. Кучинська (2023) розглядає військово-патріотичне виховання студентської молоді через систему ціннісних орієнтирів, пов'язуючи готовність до захисту країни з моральною зрілістю, громадянським обов'язком і відповідальним прийняттям рішень. М. Тимчик, Т. Сकि́рда та А. Линник (2023) доводять продуктивність єдності військово-патріотичного і фізичного виховання, підкреслюючи потенціал прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних форм для засвоєння правил колективної діяльності, розвитку стійкості та набуття практичного досвіду. Ці висновки важливі для дисципліни «Основи національного спротиву», проте її сучасний зміст значно ширший за фізичну

та виховну складові й охоплює правову, цифрову, домедичну, технологічну та інформаційно-психологічну підготовку.

А. Сусло (2024) акцентує на необхідності формування безпекової компетентності здобувачів вищої освіти незалежно від профілю їхньої професійної підготовки та обґрунтовує використання інноваційних педагогічних технологій для моделювання безпечного середовища й активізації практичного опанування безпекових ситуацій. Цей висновок узгоджується з логікою Типової програми 2026 року, яка передбачає ролі вправи, сценарні відпрацювання, тренажери та симуляційні засоби. Водночас університетська практика потребує чіткої межі між дидактично виправданою симуляцією та діяльністю, що створює необґрунтований ризик для здобувачів; тому технологічність має бути підпорядкована принципу безпекоцентризму.

Найближчими до предмета цього дослідження є праці, присвячені базовій загальновійськовій підготовці. Н. Бовсуновська, О. Борейко, А. Гарлінська та Ю. Корнійчук (Бовсуновська та ін., 2026) розглядають БЗВП як чинник формування лідерської компетентності та готовності громадян до національного спротиву, підкреслюючи значення мотиваційної, ціннісної та практичної складових. О. Даниленко, С. Сошніков та О. Рябущенко (2026), аналізуючи реалізацію БЗВП у закладах морського профілю, наголошують на її системоутворювальній ролі, необхідності адаптувати зміст до професійного контексту й забезпечувати практичну спрямованість навчання. С. Сінкевич і А. Чуканов (2025) виокремлюють організаційно-управлінські, змістово-процесуальні, технологічні та психолого-аксіологічні педагогічні умови загальновійськової підготовки. Їхні висновки засвідчують, що ефективність такої освіти визначається не окремим методом, а цілісною системою умов, у якій кадрові, матеріально-технічні та дидактичні рішення взаємопов'язані.

У тому самому проблемному полі А. Олійник (2026) обґрунтовує технологічний підхід до формування військово-спеціальних компетентностей, звертаючи увагу на зв'язок змісту з реальною практикою, використання кейсів, групової роботи, вправ на прийняття рішень, тактичних завдань, післядієвого аналізу та формувального оцінювання. Для цивільного закладу вищої освіти особливо цінним є не пряме перенесення технологій військової освіти, а педагогічний принцип конструктивного узгодження: кожен метод і практичне завдання мають бути прямо пов'язані з визначеним

результатом навчання, а оцінювання – перевіряти здатність діяти в умовах, наближених до реального професійно-безпекового контексту, але контрольованих за рівнем ризику.

Зарубіжні дослідження розширюють рамку аналізу від індивідуальної військової підготовки до суспільної стійкості та total defence. J. Wrange, R. Bengtsson і D. Brommesson (2024) показують, що сучасні моделі тотальної оборони у скандинавсько-балтійському регіоні спираються на взаємодію військових і цивільних інституцій та формування спільної культури безпеки. E. Hedlund і A. Alvinus (2024) на матеріалі навчань із цивільно-військової взаємодії доводять, що сама наявність вправ ще не гарантує результату: ефективність залежить від конструктивного узгодження цілей, діяльності та очікуваних результатів навчання. A. Alvinus і E. Hedlund (2024) додатково вказують на ризики міжсекторальної несинхронізованості у системах тотальної оборони. Для українських ЗВО це означає, що партнерство з військовими частинами, навчальними центрами, медичними, рятувальними та громадськими структурами має бути педагогічно спроектованим, із розподілом відповідальності й узгодженими стандартами навчання.

Дослідження освітніх програм готовності до надзвичайних ситуацій також підтверджують значення системної практичної підготовки. K. Schilly, M. Huhn, J. Visker і C. Cox (Schilly et al., 2024) демонструють доцільність спеціально спроектованих навчальних програм preparedness education для студентів, що дозволяє розглядати готовність до кризових ситуацій як результат навчання, який піддається цілеспрямованому формуванню й оцінюванню. Спільним для українського й зарубіжного дискурсу є визнання практичного досвіду, сценарного навчання, міжінституційної координації та рефлексії як необхідних умов розвитку готовності. Водночас специфічною для України є потреба поєднати ці педагогічні закономірності з чинною системою національного спротиву, досвідом російсько-української війни та правовими обмеженнями діяльності цивільного ЗВО.

Отже, попередні дослідження створили наукову основу для окремих складників майбутньої дисципліни, проте недостатньо розкритою залишається педагогічна архітектура її впровадження саме у цивільних закладах вищої освіти після нормативних змін 2026 року. Потребують систематизації принципи, компоненти, етапи, організаційні умови й критерії якості, що забезпечують

перехід від нормативно заданого переліку тем до компетентнісно орієнтованого освітнього процесу.

Теоретичний аспект (методологія) дослідження. Методологічною основою дослідження є поєднання компетентнісного, діяльнісного, системного, аксіологічного, ризик-орієнтованого та практико-орієнтованого підходів. Компетентнісний підхід використано для інтерпретації «здатності до національного спротиву» як інтегрованого результату, що не зводиться до запам'ятовування нормативних положень. Діяльнісний підхід орієнтує зміст на виконання практичних дій і прийняття рішень. Системний підхід дає змогу розглядати дисципліну як сукупність взаємозалежних цільового, змістового, організаційного, ресурсного, безпечового й оцінювального компонентів. Аксіологічний підхід забезпечує зв'язок практичної підготовки з демократичними цінностями, правами людини, громадянською відповідальністю та міжнародним гуманітарним правом. Ризик-орієнтований підхід використано для диференціації освітніх активностей за рівнем потенційної небезпеки, а практико-орієнтований – для проєктування завдань, що моделюють реальні функціональні ситуації без невиправданого ризику.

Емпіричну базу теоретичного дослідження склали нормативно-правові та нормативно-методичні документи 2021–2026 років, що регулюють національний спротив, всеохоплюючу оборону, національну стійкість, загальновійськову підготовку та впровадження дисципліни «Основи національного спротиву», а також рецензовані педагогічні та міждисциплінарні публікації 2023–2026 років. Відбір джерел здійснювався за критеріями: прямий зв'язок із підготовкою здобувачів освіти, безпековою або військово-патріотичною компетентністю; наявність опису педагогічних умов, методів чи результатів навчання; релевантність до систем національної/тотальної оборони та стійкості; актуальність для умов після 2022 року. Попередні нормативні акти щодо БЗВП розглянуто не як чинну модель, яку слід механічно зберігати, а як етап інституційного переходу до нової системи підготовки 2026 року.

Для одержання результатів застосовано: нормативно-порівняльний аналіз – для виявлення зміни цілей і організації підготовки у 2021–2026 роках; тематичний контент-аналіз – для кодування положень джерел за категоріями «мета», «компетентності», «зміст», «методи», «освітнє середовище», «безпека», «інклюзивність», «партнерство», «оцінювання»; педагогічне моделювання – для

побудови взаємопов'язаних компонентів системи впровадження дисципліни; структурно-функціональний аналіз – для визначення ролі кожного компонента; синтез – для формулювання педагогічних засад та етапів інституційної реалізації. Така методика дозволяє відокремити нормативно визначені положення від авторських узагальнень: нормативні документи визначають обов'язкові рамки, а запропонована нижче система педагогічних засад є результатом їх педагогічної інтерпретації у зіставленні з науковими даними.

Результати дослідження. Першим результатом є визначення ключової зміни освітньої логіки підготовки здобувачів. Якщо попередня модель БЗВП була значною мірою пов'язана з виконанням військово-облікових і мобілізаційних завдань та регламентувалася окремим Порядком проведення базової загальновійськової підготовки (Проведення БЗВП, 2024), то нормативне оновлення 2026 року вбудовує підготовку здобувачів до національного спротиву безпосередньо в освітній процес через навчальну дисципліну та її типову програму. При цьому загальновійськова підготовка громадян до національного спротиву залишається ширшим елементом державної системи, що регулюється Порядком 2021 року (Організація підготовки до нацспротиву, 2021). Педагогічно це означає перехід від логіки «проведення підготовки» до логіки «досягнення результатів навчання»: університет має не лише організувати години і теми, а забезпечити формування вимірюваної здатності діяти.

Другим результатом є обґрунтування дев'яти педагогічних засад упровадження дисципліни. Перша – компетентнісно-результативна спрямованість. Кожна тема має завершуватися не переліком опрацьованого матеріалу, а конкретним результатом: пояснювати правові межі дій; розпізнавати загрозу; застосовувати алгоритм; обирати безпечне рішення; взаємодіяти в групі; надавати допомогу; користуватися засобами навігації або зв'язку; критично оцінювати інформаційний вплив. Друга – практико-орієнтованість: перевага надається ситуаційним задачам, демонстраціям, тренуванню алгоритмів, кейсам, сценаріям і практичним станціям, а не репродуктивному відтворенню теорії.

Третя засада – безпекоцентризм. Безпека не є окремою темою дисципліни, а наскрізним критерієм її організації. Перед кожною практичною активністю мають бути визначені ризики, протоколи інструктажу, межі допустимої дії, засоби захисту, порядок припинення вправи та алгоритм реагування на інцидент. Навчальні завдання

повинні забезпечувати реалістичність рівно настільки, наскільки це необхідно для досягнення результату, але не підміняти педагогічну мету створенням небезпеки. Саме тому використання симуляторів, макетів, інтерактивних тирів і сценарних вправ, передбачене Типовою програмою, є педагогічно пріоритетним для первинного відпрацювання навичок (Організація підготовки до нацспротиву, 2021).

Четверта засада – міждисциплінарна інтеграція. Національний спротив у програмі представлений не одним видом підготовки, а комплексом правових, медичних, психологічних, технологічних та прикладних модулів. Тому доцільно будувати наскрізні сценарії, у яких одна навчальна ситуація потребує застосування знань з кількох тем: наприклад, орієнтування і зв'язку, домедичної допомоги й психологічної саморегуляції, мінної безпеки та міжнародного гуманітарного права. Такий підхід формує перенесення знань між контекстами і запобігає «модульній фрагментації», коли студент успішно складає окремі теми, але не здатний інтегрувати їх у практичному рішенні.

П'ята засада – сценарно-симуляційне навчання. Вона передбачає поступове ускладнення ситуацій від демонстрації й тренування окремої дії до сценарію з дефіцитом часу, неповною інформацією, необхідністю комунікації та розподілу ролей. Післядієвий аналіз має бути обов'язковою частиною такого навчання: здобувачі пояснюють логіку рішення, визначають помилки, альтернативи та ризики. Ця засада узгоджується із сучасними дослідженнями практико-орієнтованої військової і безпекової освіти, де навчальна вправа має цінність лише за умови чіткого зв'язку з результатом навчання та рефлексією (Hedlund, Alvinus, 2024; Олійник, 2026).

Шоста засада – наступність теорії і практики. Зміст практичної підготовки не повинен випереджати розуміння правових, етичних та безпекових рамок дії. Для кожного модуля доцільною є послідовність «поняття і правила – демонстрація – керована практика – самостійне виконання – сценарне застосування – рефлексія». Особливо важливою така послідовність є у домедичній, інженерній, тактичній і вогневій підготовці. Вона відповідає загальнодидактичному принципу поступового зняття педагогічної підтримки та зменшує ризик формального засвоєння алгоритмів без розуміння умов їх застосування.

Сьома засада – інклюзивність і варіативність. Типова програма прямо передбачає можливість заміни частини практичних занять для здобувачів, яким вони протипо-

казані за станом здоров'я, а також альтернативний зміст для студентів, чий релігійні переконання не допускають використання зброї (Організація підготовки до нацспротиву, 2021). Педагогічне завдання закладу освіти полягає у тому, щоб така адаптація не перетворювалася на формальне «звільнення», а забезпечувала еквівалентний за освітньою цінністю маршрут: правова й інформаційна безпека, кризова комунікація, домедична допомога, логістика, цифрова стійкість, волонтерська і громадська підтримка, професійно орієнтовані безпекові компетентності.

Восьма засада – міжінституційна взаємодія. Жоден цивільний університет не повинен імітувати повний спектр спеціалізованої військової інфраструктури. Партнерство з профільними навчальними центрами, підрозділами сил безпеки й оборони, центрами екстреної медичної допомоги, структурами цивільного захисту та іншими уповноваженими організаціями дозволяє забезпечити якість там, де потрібні спеціалізоване обладнання, сертифіковані інструктори чи полігонна база. Водночас досвід систем total defence показує, що міжсекторальна взаємодія потребує чітких процедур, спільних цілей і синхронізації; сама формальна наявність партнерства не гарантує результату (Alvinus, Hedlund, 2024; Wrange et al., 2024).

Дев'ята засада – системне формування оцінювання і педагогічна рефлексія. Оцінювання має відображати структуру компетентності: знання перевіряються короткими тестами і ситуаційними запитаннями; практичні алгоритми – чек-листами виконання; рішення у сценарії – критеріями обґрунтованості, безпечності, своєчасності та командної взаємодії; психологічна й інформаційна стійкість – аналізом дій у змодельованих ситуаціях, а не оцінюванням особистих переконань. Доцільним є використання формату after-action review: що планувалося, що відбулося, чому, що слід змінити наступного разу. Такий підхід переводить помилку з каральної категорії в ресурс навчання за умови, що вона відпрацьовується у контрольованому середовищі.

Третім результатом дослідження є педагогічна модель упровадження дисципліни, що охоплює п'ять компонентів. Нормативно-ціловий компонент визначає правові підстави, місце дисципліни в освітній програмі, її мету, обсяг, академічну політику та систему відповідальності. Його функція – забезпечити відповідність локальних рішень закладу чинному законодавству та Типовій програмі. Змістово-компетентнісний компонент конкретизує результати навчання, взаємозв'язки тем і професійно

орієнтовану складову. Його функція – перетворити перелік тем на логічну карту компетентностей та уникнути дублювання змісту з іншими освітніми компонентами, зокрема з домедичною допомогою чи безпекою життєдіяльності, якщо відповідні результати можуть бути визнані й зараховані.

Організаційно-методичний компонент включає кадрове забезпечення, розподіл відповідальності, календарно-тематичну логіку, методи навчання, навчально-методичні матеріали, цифрову підтримку, сценарії, систему інструктажів та партнерські механізми. Його функція – забезпечити керованість і відтворюваність освітнього процесу. Практико-безпековий компонент охоплює матеріально-технічні умови, допуск до практичних занять, зонування ризиків, тренажери й симулятори, медичне забезпечення, алгоритми реагування на інциденти, вимоги до практики на місцевості та адаптації для різних категорій здобувачів. Його функція – поєднати реалістичність із прийнятним ризиком. Оцінювально-результативний компонент містить критерії, рубрики, практичні станції, сценарні завдання, рефлексивні процедури й механізми коригування програми; його функція – підтвердити не факт відвідування, а сформованість заявлених результатів.

Четвертим результатом є чотириетапний алгоритм інституційного впровадження. На проектувально-аудитному етапі заклад освіти проводить аналіз освітніх програм, нормативних вимог, наявних ресурсів, партнерств і ризиків; визначає відповідальних осіб та результати, які можуть бути зараховані з інших дисциплін. Результатом етапу має бути карта відповідності Типовій програмі та локальний план упровадження. На організаційно-ресурсному етапі формуються викладацькі команди, укладаються договори про партнерство, визначаються локації практичної підготовки, закуповуються або залучаються тренажери, розробляються інструкції з безпеки, сценарії та критерії оцінювання. Особливої уваги потребує підготовка викладачів до роботи зі студентською аудиторією: бойовий чи службовий досвід є цінним ресурсом, але не замінює педагогічної компетентності.

Освітньо-практичний етап передбачає реалізацію дисципліни за принципом нарощування складності. Доцільно починати з правових, історико-громадянських, інформаційних і психологічних основ, після чого переходити до базових практичних алгоритмів, інтегрованих сценаріїв та професійно орієнтованої підготовки. Практична робота повинна супроводжуватися коротким передзаняттєвим інструктажем, визначенням навчальної мети і критеріїв успіху. Після

вправи проводиться структурована рефлексія. Оцінювально-коригувальний етап завершує цикл: аналізуються досягнення результатів, інциденти і near-miss ситуації, відгуки здобувачів та інструкторів, ресурсні проблеми, відповідність сценаріїв актуальним загрозам. За результатами коригуються робоча програма, методичні матеріали, партнерські процедури й система оцінювання.

П'ятим результатом є система критеріїв якості впровадження. Нормативна відповідність оцінюється за узгодженістю робочої програми, обсягу, тем і локальних процедур з чинними актами. Компетентнісна відповідність – за тим, чи має кожен модуль чіткі результати навчання і засоби їх перевірки. Практична валідність – за здатністю завдань моделювати реальні функціональні ситуації без зайвого ризику. Безпекова якість – за наявністю оцінювання ризиків, інструктажів, допусків, засобів захисту й алгоритмів реагування. Інклюзивність – за наявністю еквівалентних освітніх маршрутів і розумних пристосувань. Кадрова спроможність – за поєднанням предметної, практичної та педагогічної компетентностей викладачів. Партнерська сталість – за формалізованими домовленостями й узгодженням стандартів. Результативність – за часткою здобувачів, які демонструють визначені знання, уміння й алгоритми в умовах комплексного сценарного оцінювання.

Окремою умовою якості є професійно орієнтована адаптація дисципліни. Типова програма відводить 30 годин професійно орієнтованій підготовці й дозволяє закладу освіти визначати військово- або безпеково-орієнтовану фахову компетентність залежно від профілю підготовки (Організація підготовки до нацспротиву, 2021). Це створює можливість уникнути універсальної «однаковості» і показати здобувачеві функціональну роль його майбутньої професії в системі стійкості: для педагогів – організація безпечного освітнього середовища і кризова комунікація; для фахівців фізичної культури – фізична готовність, командна взаємодія та адаптивні засоби підтримки; для IT-фахівців – цифрова безпека; для соціальних працівників – підтримка вразливих груп і кризове консультування; для медичних спеціальностей – розширене розуміння домедичної й медичної взаємодії. Професійна орієнтація посилює мотивацію, оскільки демонструє реальний внесок компетентностей студента у стійкість громади й держави.

Запропонований підхід також змінює роль викладача. У традиційній лекційній моделі викладач є основним джерелом інформації; у дисципліні, де значна частина результатів пов'язана з дією, він має

виконувати функції дизайнера навчальних ситуацій, інструктора з безпеки, фасилітатора командної взаємодії та модератора рефлексії. Це підвищує вимоги до методичної підготовки залучених практиків. Доцільним є короткий внутрішній курс для викладачів та інструкторів, що охоплює результати навчання, методику демонстрації, сценарне навчання, формувальне оцінювання, педагогічну комунікацію, роботу з різнорівневими групами, інклюзивність, психологічну безпеку та after-action review.

Водночас дисципліна не повинна формувати у здобувачів хибне уявлення про універсальність цивільної підготовки або підміняти професійну військову освіту. Її педагогічна межа полягає у формуванні базової громадянської, безпекової та практичної готовності в обсязі, визначеному законодавством і програмою. Чітке проговорення цієї межі є елементом безпеки та академічної доброчесності: університет оцінює лише ті результати, для яких має належні умови, кваліфікованих фахівців і легітимні процедури. Саме така позиція дозволяє поєднати суспільну потребу в готовності з принципами відповідальної освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. 1. Нормативні зміни 2026 року сформували новий етап підготовки здобувачів вищої освіти до національного спротиву: з 1 жовтня 2026 року вона набуває системного освітнього формату, а Типова програма навчальної дисципліни визначає інтегровану загальну компетентність «здатність до національного спротиву», обсяг 5 кредитів ЄКТС та поєднання теоретичної, практичної, самостійної й професійно орієнтованої підготовки. 2. Педагогічна ефективність дисципліни ґрунтується на дев'яти засадах: компетентнісно-результативній спрямованості, практико-орієнтованості, безпекоцентризмі, міждисциплінарній інтеграції, сценарно-симуляційному навчанні, наступності теорії і практики, інклюзивності та варіативності, міжінституційній взаємодії, системному формуальному оцінюванні й рефлексії. 3. Обґрунтована модель упровадження охоплює нормативно-цільовий, змістово-компетентнісний, організаційно-методичний, практико-безпековий та оцінювально-результативний компоненти; їх роз'єднана реалізація знижує цілісність підготовки. 4. Інституційний алгоритм доцільно реалізовувати послідовно через проєктувально-аудитний, організаційно-ресурсний, освітньо-практичний та оцінювально-коригувальний етапи. 5. Якість дисципліни має визначатися не кількістю проведених занять, а відповідністю нормативним вимогам, безпечністю, практичною валідністю

завдань, інклюзивністю, кадровою і партнерською спроможністю та підтвердженою сформованістю результатів навчання.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною апробацією запропонованої моделі у закладах вищої освіти різного профілю після початку повномасштабного впровадження дисципліни, розробленням валідних рубрик оцінювання інтегрованої здатності до національного спротиву, порівнянням ефективності сценарних і традиційних методів, вивченням професійно орієнтованих варіантів змісту, а також аналізом доступності й інклюзивності практичної підготовки для різних груп здобувачів.

Список бібліографічних посилань

- Бех, Канишевська & Малиношевський, 2023 – Бех, І.Д., Канишевська, А.В., Малиношевський, Р.В. (2023). Стратегія військово-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти України: реалії та орієнтовні позиції. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(2), 1–7. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5202>.
- Бовсуновська та ін., 2026 – Бовсуновська, Н.М., Борейко, О.М., Гарлінська, А.М., & Корнійчук, Ю.Г. (2026). Базова загальновійськова підготовка у закладах вищої освіти як чинник формування лідерської компетентності та готовності громадян до національного спротиву. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 124, 5–23. [https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(124\).2026.1](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(124).2026.1).
- Даниленко, Сошніков & Рябущенко, 2026 – Даниленко, О., Сошніков, С., & Рябущенко, О. (2026). Теоретичні та практичні аспекти реалізації базової загальновійськової підготовки здобувачів вищої освіти у закладах вищої освіти морського профілю. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 44(1), 105–122. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v44i1.2087>.
- Зміни до програми «Основи нацспротиву», 2026 – Зміни до Типової програми навчальної дисципліни «Основи національного спротиву»: затв. наказом МОН України № 1163 від 14 липня 2026 р. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/6a5/8e4/8b8/6a58e48b8a51e643217065.pdf>.
- Концепція нацстійкості, 2021 – Концепція забезпечення національної системи стійкості: затв. Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021>.
- Кучинська, 2023 – Кучинська, І.О. (2023). Ціннісні орієнтири військово-патріотичного виховання студентської молоді в умовах сучасного реформування вищої школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 35, 42–51. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-35-42-51>.
- Олійник, А.В., Монастирський, 2026 – Олійник, А.В., Монастирський, В.М. (2026). Технологічний підхід до формування військово-спеціальних компетентностей офіцерів запасу в умовах інтенсивної перепідготовки у ВВНЗ. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*, 2, 93–99. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2026-2-93-99>.
- Організація підготовки до нацспротиву, 2021 – Порядок організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву: затв. Постановою Кабінету Міністрів

- України від 29 грудня 2021 р. № 1443 (із змінами, внесеними Постановою КМ № 160 від 14.02.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-%D0%BF>.
- Організація підготовки до нацспротиву, 2021 – Типова програма навчальної дисципліни «Основи національного спротиву»: затв. наказом МОН України № 1002 від 30 червня 2026 р. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/6a4/36b/373/6a436b373b65d038390094.pdf>.
- Про зміни до питань нацспротиву, 2026 – Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань підготовки громадян України до національного спротиву: Закон України № 4826-IX від 25 березня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4826-20>.
- Про основи нацспротиву, 2021 – Про основи національного спротиву: Закон України № 1702-IX від 16 липня 2021 р. (в редакції від 25.03.2026 2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>.
- Проведення БЗВП, 2024 – Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських: затв. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 (із змінами, внесеними Постановою КМ № 240 від 25.02.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF>.
- Сінкевич, Чуканов, 2025 – Сінкевич, С., Чуканов, А. (2025). Педагогічні умови загальновійськової підготовки здобувачів вищої освіти з основ бойового забезпечення. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 4, 82–88. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.4.11>.
- Стратегія воєнної безпеки, 2021 – Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона»: затв. Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021>.
- Сусло, 2024 – Сусло, Л. (2024). Інноваційні технології формування безпекової компетентності в здобувачів вищої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 1, 73–80. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2024.302190>.
- Тимчик, Скирда & Линник, 2023 – Тимчик, М.В., Скирда, Т.С., & Линник, А.М. (2023). Єдність військово-патріотичного і фізичного виховання учнівської та студентської молоді. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія* 15, 2(160), 162–165. URL: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.02\(160\).34](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.02(160).34).
- Alvinus, Hedlund, 2024 – Alvinus, A., Hedlund, E. (2024). A colossus on clay feet? Mechanisms of inertia in civil-military collaboration within the context of Swedish total defense. *Defence Studies*, 24(4), 601–623. URL: <https://doi.org/10.1080/14702436.2024.2380887>.
- Hedlund, Alvinus, 2024 – Hedlund, E., Alvinus, A. (2024). Exercises for developing civil-military collaboration capability: A constructive alignment analysis. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 32(3), e12575. URL: <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12575>.
- Schilly et al., 2024 – Schilly, K., Huhn, M., Visker, J. D., & Cox, C. (2024). Evaluation of a disaster preparedness curriculum and medical students' views on preparedness education requirements for health professionals. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 18, e8. URL: <https://doi.org/10.1017/dmp.2023.230>.
- Wrange, Bengtsson & Brommesson, 2024 – Wrange, J., Bengtsson, R., & Brommesson, D. (2024). Resilience through total defence: Towards a shared security culture in the Nordic-Baltic region? *European Journal of International Security*, 9(4), 511–532. URL: <https://doi.org/10.1017/eis.2024.15>.

References

- Bekh, I.D., Kanishevskaya, L.V., Malynoshchuk, R.V. (2023). Strategy for the military-patriotic education of children and youth within Ukraine's education system: realities and indicative positions. *Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 5(2), 1–7. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5202> [in Ukr.].
- Bovsunovska, N.M., Boreiko, O.M., Harlinska, A.M., & Kornichuk, Yu.H. (2026). Basic general military training in higher education institutions as a factor in developing leadership competence and citizen readiness for national resistance. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 124, 5–23. URL: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(124\).2026.1](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(124).2026.1) [in Ukr.].
- Danylenko, O., Soshnikov, S., & Riabushchenko, O. (2026). Theoretical and practical aspects of implementing basic general military training for higher education students at maritime higher education institutions. *Collection of Scientific Papers of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, 44(1), 105–122. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v44i1.2087> [in Ukr.].
- Amendments to the Model Syllabus for the Academic Discipline "Fundamentals of National Resistance": approved by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1163 dated July 14, 2026. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/6a5/8e4/8b8/6a58e48b8a51e643217065.pdf> [in Ukr.].
- Concept for Ensuring the National Resilience System: approved by Decree of the President of Ukraine No. 479/2021 dated September 27, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021> [in Ukr.].
- Kuchynska, I.O. (2023). Value orientations of military-patriotic education for university students in the context of modern higher education reform. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, 35, 42–51. URL: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-35-42-51> [in Ukr.].
- Oliinyk, L.V., Monastyrskyi, V.M. (2026). A technological approach to developing military-specialized competencies in reserve officers during intensive retraining at higher military educational institutions. *Bulletin of Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University. Series "Pedagogical Sciences"*, 2, 93–99. URL: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2026-2-93-99> [in Ukr.].
- Procedure for Organizing and Conducting General Military Training of Citizens of Ukraine for National Resistance: approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1443 dated December 29, 2021 (as amended by Resolution of the Cabinet of Ministers No. 160 dated February 14, 2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-%D0%BF> [in Ukr.].
- Standard curriculum for the academic discipline "Fundamentals of National Resistance": approved by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1002 dated June 30, 2026. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/6a4/36b/373/6a436b373b65d038390094.pdf> [in Ukr.].
- On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Specific Issues of Preparing Citizens of Ukraine for National Resistance: Law of Ukraine No. 4826-IX dated March 25, 2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4826-20> [in Ukr.].
- On the Fundamentals of National Resistance: Law of Ukraine No. 1702-IX of July 16, 2021 (as amended on

- March 25, 2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20> [in Ukr.].
- Procedure for Conducting Basic General Military Training for Ukrainian Citizens Pursuing Higher Education and for Police Officers: approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 734 dated June 21, 2024 (as amended by Resolution of the Cabinet of Ministers No. 240 dated February 25, 2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF> [in Ukr.].
- Sinkevych, S., Chukanov, A. (2025). Pedagogical conditions for the general military training of higher education students in the fundamentals of combat support. *Academic Studies. Series "Pedagogy"*, 4, 82–88. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.4.11> [in Ukr.].
- Military Security Strategy of Ukraine "Military Security – Comprehensive Defense": approved by Decree of the President of Ukraine No. 121/2021 dated March 25, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021> [in Ukr.].
- Suslo, L. (2024). Innovative technologies for developing safety competence in higher education students. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, 1, 73–80. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2024.302190> [in Ukr.].
- Tymchyk, M.V., Skyrda, T.S., & Lynnyk, A.M. (2023). The unity of military-patriotic and physical education of school and university youth. *Scientific Journal of the Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University. Series* 15, 2(160), 162–165. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.02\(160\).34](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.02(160).34) [in Ukr.].
- Alvinus, A., Hedlund, E. (2024). A colossus on clay feet? Mechanisms of inertia in civil-military collaboration within the context of Swedish total defense. *Defence Studies*, 24(4), 601–623. <https://doi.org/10.1080/14702436.2024.2380887>.
- Hedlund, E., Alvinus, A. (2024). Exercises for developing civil-military collaboration capability: A constructive alignment analysis. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 32(3), e12575. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12575>.
- Schilly, K., Huhn, M., Visker, J. D., & Cox, C. (2024). Evaluation of a disaster preparedness curriculum and medical students' views on preparedness education requirements for health professionals. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 18, e8. <https://doi.org/10.1017/dmp.2023.230>.
- Wrange, J., Bengtsson, R., & Brommesson, D. (2024). Resilience through total defence: Towards a shared security culture in the Nordic-Baltic region? *European Journal of International Security*, 9(4), 511–532. <https://doi.org/10.1017/eis.2024.15>.

POLISCHUK Nataliia

Ph.D, Associate Professor, Head at the Department of Physical Education, Sports and Teaching Methods, Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia

PEDAGOGICAL PRINCIPLES FOR IMPLEMENTING THE COURSE “FUNDAMENTALS OF NATIONAL RESISTANCE” IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. Introduction. The 2026 reform makes preparation of Ukrainian higher education students for national resistance a structured educational component. The model curriculum combines civic and patriotic awareness, resilience, legal knowledge, first aid, navigation, communication, digital and mine safety, tactical foundations and professionally oriented security competences.

Purpose. The study aims to substantiate pedagogical principles for implementing the course “Fundamentals of National Resistance” and define an institutional implementation algorithm.

Methods. Normative-comparative analysis of Ukrainian regulations adopted in 2021–2026, thematic content analysis, structural-functional analysis and pedagogical modelling were applied.

Results. Nine principles were identified: outcome-based design, practice orientation, safety-centred learning, interdisciplinary integration, scenario and simulation learning, continuity of theory and practice, inclusion and variability, inter-institutional cooperation, and formative assessment with reflection. A five-component model

comprises normative-target, content-competence, organisational-methodological, practice-safety, and assessment-result components. Four stages were proposed: design and audit, organisational-resource preparation, educational-practical implementation, and evaluation and correction.

Originality. The 2026 regulatory framework is interpreted as a pedagogical system integrating legal, didactic, safety, inclusion and assessment requirements in one institutional model. Conclusion.

Course quality should be judged by students' demonstrated ability to act safely, responsibly and reasonably under threats, crises and uncertainty rather than by completed hours alone. Empirical validation in universities of different profiles is required.

Keywords: national resistance readiness; security competence; practice-oriented learning; higher education; pedagogical conditions.

Одержано редакцією 04.09.2026
Прийнято до публікації 18.09.2026